

БРАНА ЦВЕТКОВИЋ У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ И КУЛТУРИ

ЗБОРНИК РАДОВА

Уредници
Александар Пејчић
Ана Козић

ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
Београд, 2025.

САДРЖАЈ

РЕЧ УРЕДНИКА.....	7
РЕЧ УРЕДНИЦЕ.....	11
УВОДНА РЕЧ (Драган Хамовић)	15

I

ЈОВАН Д. ПЕЈЧИЋ БРАНА ЦВЕТКОВИЋ МЕЂУ КРИТИЧАРИМА И ИСТОРИЧАРИМА СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ И ПОЗОРИШТА	19
ГОРАН М. МАКСИМОВИЋ РАТНА СЈЕЋАЊА И ЗАПИСИ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА	39
ДЕЈАН Д. МИЛУТИНОВИЋ САТИРА У ЗАПИСИМА / АНЕГДОТАМА О РАТУ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА	49
ПРЕДРАГ Б. ТОДОРОВИЋ ПОЛИТИЧКА САТИРА БРАНИНОГ САТИРА	67
БОЈАН М. ЋОРЂЕВИЋ СРПСКО-ХРВАТСКИ СПОРОВИ У ЕПИГРАМСКОМ ОГЛЕДАЛУ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА	89
АЛЕКСАНДАР С. ПЕЈЧИЋ МОРАЛНИ ПОРТРЕТ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА	103

II

НЕНАД В. НИКОЛИЋ БРАНА ЦВЕТКОВИЋ О СТЕВАНУ СРЕМЦУ.....	121
ЛАРИСА М. КОСТИЋ ЖИВОТ И РАЗВОЈНИ ПУТ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА КРОЗ ПРИПОВЕДАЊЕ ДРАГОЉУБА С. ИЛИЋА.....	131
МАРИЈА И. СЛОБОДА ПОРОДИЦА ИЛИЋ У ДЕЛУ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА	145
АНА Д. КОЗИЋ ЉУБАВНИ ОБРАСЦИ У ПОЕЗИЈИ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА	159

III

- САВА Б. АНЂЕЛКОВИЋ
ВЕРБАЛНА И НЕЛИНГВИСТИЧКА
КОМИКА У БРАНИНИМ ЈЕДНОЧИНКАМА 175
- МИЛЕНА Ж. КУЛИЋ
ПОЗОРИШНИ ПРИМЕР БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА 193
- ЕНРИКО М. ДАВАНЦО
НЕПОЗНАТА ВЕЗА: НИКОДЕМИЈЕВА *L'INCOGNITA*,
ЦВЕТКОВИЋЕВ *КАЈМАКЧАЛАН* И ПОЗОРИШНА АДАПТАЦИЈА
КАО ИСТОРИЈСКО-КУЛТУРНИ ДИЈАЛОГ ИЗМЕЂУ ИТАЛИЈЕ И СРБИЈЕ 209

IV

- ДРАГАНА Б. ВУКИЋЕВИЋ
ПРОЗНИ ВОДВИЉИ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА 225
- СНЕЖАНА М. МИЛОСАВЉЕВИЋ МИЛИЋ
МАЊЕ ОД ЈУНАКА – РЕИФИКАЦИЈА И АНИМАЛИЗАЦИЈА
ЛИКОВА У ПРИПОВЕТКАМА БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА 239
- МИЉАНА С. ПЕШИЋ
СМЕХ И КОМИЧНО У ПРИПОВЕДНОЈ ПРОЗИ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА 253
- ЈЕЛЕНА З. МИЛИЋ
РЕАЛИЗАМ ЈЕ НАШ КОШМАР ИЛИ МОДЕРНИТЕТ
У ПРИПОВЕТКАМА БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА 265

V

- ЗОРАНА З. ОПАЧИЋ
НЕПРИЗНАТА МОДЕРНОСТ ПЕВАЊА ЗА ДЕЦУ
БРАНИСЛАВА БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА 281
- ЈЕЛЕНА С. ПАНИЋ МАРАШ
ПРИЧЕ ЗА ДЕЦУ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА 299
- ДАНИЈЕЛА Д. КОСТАДИНОВИЋ
ФАНТАСТИЧНИ МОТИВИ У СТИХОВАНОМ
ПРИПОВЕДАЊУ ЗА ДЕЦУ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА 309
- НАТАША Б. СТАНКОВИЋ ШОШО
ПРИМЕНА СТВАРАЛАШТВА БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА
У САВРЕМЕНОЈ НАСТАВИ 325
- МАРИЈА Д. РИСТИЋ
ИЛУСТРАТОРСКО СТВАРАЛАШТВО БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА 335
- БОБАН П. САВИЋ
ИЛУСТРАЦИЈЕ КАО НЕОДВОЈИВИ ДЕО
НАРАТИВА У СТВАРАЛАШТВУ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА 369
- Поис илустрација* 391
- Индекс имена* 393

ЗОРАНА З. ОПАЧИЋ*

Факултет за образовање учитеља и васпитача Универзитета у Београду

НЕПРИЗНАТА МОДЕРНОСТ ПЕВАЊА ЗА ДЕЦУ БРАНИСЛАВА БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА

Сажетак: У раду се испитује иновативност поезије и стрип-поезије за децу Бранислава Цветковића. Истраживање започињемо указивањем на могуће узроке дуготрајног статуса Змајевог епигона (који почиње од вредносне оцене Симе Цуцића и опстајава готово до краја прошлог века, при чему покушај антологичарске рехабилитације Боре Ђосића није имао већег утицаја). Указујемо на аспекте утицаја Змајевог дела на Цветковића, а затим се посвећујемо бројним аспектима модерности поезије Бране Цветковића. Слика детињства битно се разликује од Змајеве. Песме су натопљене рефлексима актуелних историјских дешавања и савременог живота. Деца из Цветковићевих песама су социјално стратификована (грађанска, радничка деца и деца са села), њихови обзори обухватају свест о достигнућима технике (авијатика), о другим расама, културама, егзотичној флори и фауни, референце на вестерн филм, Дизнијеве јунаке. Без обзира на форму кратког, везаног стиха и поучну црту, Цветковићева поезија непосредно се везује за поезију друге половине века по фигури немирног / побуњеног детета, по егзотичним мотивима, чежњи за изласком из урбаног у простор природе, по ангажованим темама. По својој фактури стиха и тону певања Цветковић је мање радикалан од Вуча, али једнако важан за своју и наредне епохе. Закључујемо да Цветковић обезбеђује континуитет модерности поезије за децу и, заједно са Вучом (а другачијим путем), утиче на њену трансформацију.

Кључне речи: поезија за децу, стрип-песме, грађанско / радничко дете, фигура немирног детета, аспекти модерности, егзотични мотиви, филм, цртани филм, социјална ангажованост

За разлику од других области, стваралаштво за децу Бранислава Бране Цветковића видљиво је и препознато. Ипак, оно није сасвим репрезентативно и у складу са вредностима које поседује. Брана Цветковић најчешће се посматра у контексту постзмајевске поезије, као традиционалиста који је подражавао Змајев стил и васпитну улогу поезије за децу. Уз Андру

* zorana.opacic@uf.bg.ac.rs
<https://orcid.org/0000-0002-7531-6494>

Франичевића, одређује се као најпознатији представник традиционалне линије песништва између два светска рата. Међутим, знатно проширени избор његовог стваралаштва за децу – *Брана за децу*, књ. V у Изабраним делима Бране Цветковића I–VIII, захваљујући труду приређивача Александра Пејчића, омогућава нови, подробнији увид у његово стварање, осветљава улогу и значај овог песника за развој модерне књижевности. Зато ћемо у раду покушати да покажемо по чему је стваралаштво за децу Бране Цветковића било иновативно, чему је претходило а шта је најавило.

Вишеструки мултимедијални таленти водили су Цветковића ка књижевности за младе читаоце: њоме се бави као младић, посвећује јој се и у последњој етапи свог живота. Почиње да пише поезију за децу крајем 19. века у *Ласџи: лисџу за Срџчаг* (1894–1897) (Пејчић 2024: 324). Почетком 20. века сарађује и у другим листовима (*Зорица*, *Саџир*, *Ђачки најредак* и *Венац*; в. Пејчић 2024: 324–325) а главни део свога опуса остварио је кроз *Дечју сџрану Полиџике* (1929) и *Полиџику за децу* (1931–1941).¹ Обимност дела за младе читаоце запањује: реч је о око хиљаду и четири стотине песама и стрип-песама, преко хиљаду ребуса, цртежа, скривалица, шездесет девет приповедака, готово пет стотина загонетки, око педесет поука у стиху и пет драма. Све то је највећим делом било расуто по периодици и рукописној заоставштини (Цветковић 2023: 200–310). За живота Цветковић

¹ Цветковићева улога у *Дечјој сџрани* и *Полиџици за децу* је неспорна и важна; ипак, није до краја познато ко је био уредник ових периодичних гласила и да ли је Цветковић, уз сарадничка, имао и уредничка задужења. И *Дечја сџрана* и *Полиџика за децу* биле су саставни део *Полиџике* а без података о саставу редакције и уреднику / уредницима. Ретка обраћања у име редакције такође су непотписана. Отворена су питања да ли је реч о једној или више особа, као и да ли је долазило до промена уредника. Истраживачи указују на заједничку улогу Живојина Бате Вукадиновића, Живка Милићевића и Бране Цветковића у оснивању стране и листа, а као уредници фигурирају Вукадиновић, Андра Франичевић и Брана Цветковић (бар у каснијем периоду). Цветковић је могао имати утицаја на покретање *Дечје сџране*, али није могао учествовати у покретању *Полиџике за децу* 1930. пошто од 26. 9. 1929. до 15. јануара 1931. није писао за *Полиџику*, већ за конкурентски лист *Време* (Пејчић 2024: 326). Савременик листа и проучавалац књижевности за децу Сима Цуцић тридесетих година, у два наврата, помиње Андру Франичевића (Чика Андру) као уредника („поред уредника чика-Андре /А. Франичевића/“; „Неколико речи о чика-Андри, уреднику *Полиџике за децу*“ – Цуцић 1951: 22, 24). У Лексикону сарадника *Полиџике* Франичевић је представљен само као верни сарадник листа (Богуновић 2019: 581–582). Уредништво се приписује Живојину Бати Вукадиновићу, који је „у дневни лист 21. 2. 1929. увео ‘Дечју страну’, која је посебно преламана и излазила четвртком [...] док је следеће године 16. 1. 1930, с Ж. Милићевићем, покренуо и ‘Политику за децу’ и био њен главни уредник“ (Богуновић 2019: 77). Цветковића одређује као главног сарадника *Дечје сџране*, аутора већине или свих прилога и једног од тројице (уз Вукадиновића и Милићевића) који је „осмислио и покренуо подлистак ‘Политика за децу’“ (Исто: 595). И Душан Радовић помиње Вукадиновића као уредника *Полиџике за децу*: „‘Политику за децу’ уређивао је паметни и образовани Бата Вукадиновић“ (Радовић 2006: 19).

је објавио само једну збирку песама и прича: *Брана за децу: у слици и речи* у едицији *Златна књиџа* (Београд: Геца Кон, 1934), што објашњава недовољну упознатост савременије публике са његовим опусом, самим тим и неадекватну рецепцију.

Постојани статус епигона

Цветковићево књижевноисторијско место се у литератури о књижевности за децу доследно смешта у постзмајевски оквир. Проучаваоци су помало противречни: опажају књижевни дар, Цветковићеву антиципаторску улогу у развоју поезије за децу, али домете ове поезије виде као – епигонске (Вуковић 1996; Јекнић 1998; Петровић 2001; в. и Хамовић 2015). Ова тврдња се изриче готово као подразумевајућа, без много прaviх аргумената, а није у сагласју ни са осталим ставовима проучавалаца. Тачно је да је опус, како смо навели, био несистематизован, и да је то узроковало сужени увид, али постојаност етикете епигона има и додатни узрок. Наиме, савременик Цветковићевог стваралаштва и један од првих проучавалаца ове области Сима Цуцић, у тексту „Наша дечја књижевност“ (насталом, по завршној забелешци, у међуратном периоду, 1928–1936, у време најплоднијег Цветковићевог стварања за децу), објављеном у једној од првих монографија из ове области (*Из дечје књижевности*, 1951) уводи категорију епигона. (Чињеница да текст није мењао до објављивања књиге указује да ни своје ставове није променио.) Међуратни песници, по Цуцићевом мишљењу, нису ништа друго до Змајеви „недорасли следбеници“ и епигони, „људи који нису имали ни смисла ни дара за тај посао. „На њега [Змаја] се стално угледају и невешто му подражавају“ (Цуцић 1951: 10). Према Цветковићу је посебно критичан – сматра да се његова поезија своди на испразни хумор:

[Н]икако не можемо себи да одговоримо: чему служи Бранино писање? Све је то само лака, јевтина разонода. Његов хумор овде није прави хумор. Довољно је само погледати наслове тих „састава“, па да се види сва њихова апсурдност. Све се оснива на некој подвали [...] после које се онако шеретски смеје. Све сам шеретлук, и ништа више. Не може се од свега правити пошто-пото смешно. С тим треба да су начисто и *Полишка* и *Брана* (Цуцић 1951: 23).

Треба рећи да оваква процена Цветковићеве поезије није једини Цуцићев превид. Он очигледно није имао слуха да препозна аутентичне гласове међуратне епохе. И за најзначајнијег аутора епохе, Александра Вуча, тврди да није савремен („Веселиновићев 'Мали певач' савременији је и оправданији од Вучових *Пеј Пејлића!*“) те да његови *Пејлићи* „не обележавају никакав трајнији датум у нашој дечјој књижевности“ (/1933/

1951: 88). Време је показало колико није био у праву, али његов суд одредио је, по свему судећи, и контекст у којем је надаље читано и разумевано Цветковићево дело.

У другој половини прошлог века Цветковић има извесну рецепцију, преваходно кроз антологије и изборе. (Његове стиховане приче објављују се и током педесетих година – в. Пејчић 2022: 22.) Задржимо се на онима које су имале највећег утицаја: *Децјој поезији српској* Боре Ћосића (1965) и Радовићевој *Антологији српске поезије за децу* (1984). Ћосићева антологија позната је по залагању за укидање граница „дечјег и недечјег“, по успостављању линије модернистичког духа и надреалистичког наслеђа. То што је објављена у знаменитој едицији *Српска књижевност у сто књига* Матице српске и Српске књижевне задруге, даје јој додатни значај у канонизовању поезије за децу. Ћосић се трудио да открије и мање признате писце, а један од тих био је и Цветковић: „Много дана провео сам кијајући од прашине док сам листао заборављене новине и штошта друго“ (Ћосић, у: Љуштановић 2015: 87). Унео је четири Цветковићеве песме (двоструко више од Радовића), од којих је једна римована прича. Све четири су са страница *Полишке за децу*: „Спорт и глад“ (1933), „Жабе и радио“ (1933), „Симина азбука“ (1931), „Прича о ваљушку“ (1933) а две су штампане и у Цветковићевој збирци, што значи да је претраживао и периодичку. Антологичар даје и засебну оцену и исцртава обресе несвакидашње и раскошне Бранине појаве:

Необични и немирни забављач, стихоклепац, [...] вентрилок, драгоцен шарлатан и јединствени дилетант, артиста по животу и убеђењу, Бранислав Цветковић [...] исписао је брдо својих текстова посвећених деци, са великим смислом за слух и ирационално темпирану „душу“ младог читаоца не само свог времена. Те луде басне, смешне и довитљиве приче пуне су необичних речи и неочекиваних обрта, често у духу и менталитету савременог дечјег песника. Неорганизован, премаштовит, лакописац и клепало стихова, Брана Цветковић, истовремено бард и забављач, права је фигура свог времена, шалозбиљног, противуречног, парадоксалног (Ћосић 1965: 23–24).

Ћосић је, како смо навели, својом превратничком антологијом желео да изведе вертикалу модерног духа у новијој српској поезији за младе читаоце, да нагласи њену естетску самосвојност. Његова вињетица о Цветковићу открива да га види као истинског, аутентичног „артисту“ који ствара као што живи, играјући се и једнако прелазећи границе. У тој заиграности, неконвенционалности, ведрини, „премаштовитости“ Цветковићевог певања и живљења лебди надреалистички дух и „менталитет савременог дечјег песника“, који антологичар сматра драгоценим.² За

² „Избор песама је, како антологичар тврди, направљен према „једноставном критеријуму: колико се која песма, мање или више, приближава осећању које бих назвао ‘савременим’“ (Панић Мараш 2015: 20).

Ћосића је, дакле, била очигледна Цветковићева модерност и самосвојност. Право питање лежи у томе због чега ова процена није имала већег одјека и утицаја на књижевно проучавање, већ је остала као релативно изоловано мишљење све до пред крај прошлог века. Разлог можда лежи у чињеници да је и Ћосићев антологијски подухват био неконвенционални искорак, ексцес своје врсте, који није наишао на велико прихватање. (Радовић га, рецимо, критички оцењује као „пркосни егзибиционизам“ којим није учинио „баш добру услугу ономе за шта се залагао“ – Радовић 1969: 120³).

Ћосић је, дакле, био благонаклонији према Брани Цветковићу од Душана Радовића као антологичара, и поред тога што је овај сведочио како су му Цветковићеве песме биле омиљена лектира у детињству, па чак и подстицај за певање:

Сећам се да сам са великим нестрпљењем чекао четвртак када је у „Политици“ излазила дечја страна... [...] Тамо је писао Брана Цветковић и чика Андра Франичевић, и ја сам много волео њихове песме, поготово Бранине... И тако, читајући те песме, мислим, није неприродно што се и у мени родила жеља да напишем какву-такву песму... (Радовић 2006: 9).

Занимљив је однос Душана Радовића према Цветковићу будући да и Павковић и Хамовић Цветковића виде као претечу Радовића, и успостављају везе између њихових опуса (Павковић 1992: 192). Хамовић указује на видљиве везе између Цветковићеве и Радовићеве поезије: мултимедијалност, иронијски и комички однос према стварности, закључујући да и Цветковићево и Радовићево дело почивају на игри, хумору и ведрини (2015). Па ипак, Радовић је у *Антологију српске поезије за децу* уврстио два Цветковићева текста, и то не песме већ римоване приче: „Зунзарина палата“ и „Прича о ваљушку“ (то нису једина лирско-епска дела, у антологији се налазе одломци више поема).⁴ Остаје питање због чега није био довољно отворен према песмама у којима се назире поетички искорак у модерну књижевност. Тек Ранитовићевим приређивачким подухватом, избором *Срећни кейси: изабране песме и приче* (1991), суштински започиње процес превредновања Цветковићевог дела. После тога појављују се и други избори (Цветковић 1998; 2001; 2006) којима се Цветковићево дело додатно актуелизује, и поново чита.

Поменули смо како књижевноисторијска литература из ове области, упркос свему, не мења битније свој став о Цветковићевом месту и значају све до пред крај века. У 21. веку Хамовић констатује како „књижевна

³ Панић Мараш указује како је Радовић „крајње полемично приступио оцени Ћосићеве антологије, па се његов став у крајњем своди на преиспитивање појма модерности, као и на отклон од поетике авангарде“ (Панић Мараш 2015: 27).

⁴ Радовић у антологију није уврстио никаква визуелно-текстуална песничка дела.

критика још увек не проналази стабилан историјски нити поетички оквир у који би га сместила“, и поред чињенице да је реч о аутору који је „својом књижевном продукцијом, као и својеврсним друштвеним ангажманом у области дечјег развоја и васпитања, припремио терен за појаву модерне књижевности за децу“ (Хамовић 2015: 58).

Однос према Змају

Змајев утицај на Цветковићево стварање сасвим је логичан. Рана етапа Цветковићевих песама (1894–1905)⁵ поклапа се са Змајевим животом и радом (Змајеве збирке за децу објављују се баш у овом периоду: *Предневенче* 1898, *Чика Јова српској деци* 1899, *Међневенче* 1900, *Чика Јова српској омладини* 1901, укључујући и *Невен*, који излази од 1880. до Змајеве смрти 1904, као најзначајније гласило епохе за младу публику). Змајево дело представљало је образац, мерило како треба писати за децу, и сасвим је разумљив велики утицај који је имало на савременике. Особености његове поезије за децу: слика детета у породичном кругу, углавном изван друштвене стварности (укључујући и социјалне песме, емпатичне према сиромашној и маргинализованој деци, које не укључују критику друштвеног поретка), ауторитет одраслих који се ничим не доводи у питање, дечја природа, несташлук, потреба за игром, као и експлицитни поучни закључци, морално поларизовање „доброг“ и недопустивог понашања, као и тон певања (везани стих брзог ритма) – преовлађују (са ретким изузецима) у првој половини 20. века. Чак и рођачки хипокористички надимци аутора, који имају за циљ да певање поставе у позицију благонаклоности, присности и разумевања имплицитног читаоца, присутни су, деценијама после Змајевог одласка, у *Полиџици за децу*:

Дете је у овом листу и даље упадљиво у златном Змајевом, односно породичном кругу. Њему се, као и раније, обраћају *чике, браце и шеше* (Чика Андра, Тета Соња, Чика Ђура, Чика Мика, Чика Божа, Чика Тика, Чика Јеша, Бата Коста), као и у Змајево доба, а експлицитна поучност и изградња вредносних модела пожељног и непожељног понашања и даље преовлађује. Детету се тепа, коришћењем хипокористика и деминутива, оно се хвали и критикује (Опачић 2019: 153).

Све ово видљиво је и у поезији Бране Цветковића, почев од ауторске афилијације: Браца Брана, Брана, касније Чика Брана. И његове песме су римоване, брзог ритма, у великој мери садрже вредносну процену дечјег понашања. То подразумева и промовисање породичних обичаја, па

⁵ Пејчић разликује рану етапу, стваралаштво из 19. века, међуетапу (почетак 20. века) и зрело стваралаштво од 1929. до 1941. године (2024: 328–329).

су честе песме о хришћанским празницима (Материцама и Оц[ев]има, Божићу, Покладама, Врбици, Ускрсу, Ђурђевдану). Материце и Оц[ев]и су посебно чести мотиви, а то је и прилика да се укаже на социјалну раслојеност: нека деца ће добити раскошне поклоне а друга неће добити никакве. Змајева иновативност у *Невену* утицала је и на *Полиџику за децу*: Змај је први почео са стрип-песмама, са песничким загонеткама, а Брана их даље развија; са активирањем улоге младог читаоца: Змај пише ребусе, допуњалке, питања и задатке – и Брана има ребусе, загонетке, упутства за мале цртаче, загонетне плоче. Неки мотиви песама типични су за обојицу, па се могу начинити аналогije: на пример, „Птичја молба“ има исти мотив као Змајеве „Птице на прозору“ а песме о дечјој радости због снега и зиме, по којима је Змај познат („Зимска песма“ и друге) на сродан начин обрађене су и код Цветковића, тј. из дечје перспективе („Стиже зима“, „Ево снега!“). И социјална емпатија везује претходника и потоњег песника, као и многи други мотиви. (У неким својим сатиричним песмама Цветковић користи Змајеве наслове и мотиве: „Загонетка /по Змају/“, „Материна маза /по Змају/“ – Цветковић 2022.⁶)

Аспекти модерности

И поред очигледног ослањања на оно што је Змај учинио за српску књижевност за децу, Бранина слика детињства, чак и површински гледано, видно се разликује. Пре свега, он пева о деци у великом граду (и ту је много ближи Вучу, посебно када пева о деци радника, само се тон певања разликује). Сродност Вучовој поезији није само формална:

У неким елементима Цветковић је на трагу Вучовог надреализма и фантазмагорије: сновиодно путовање у егзотичне, удаљене просторе и авантуристички дух младог јунака у песми „Сан малог гимназисте“ умногоме кореспондира са Вучовим *Пушовањем и аваншурарама храброј Коче*. Такође, пиштање „гљиве урокљиве“ у „Несрећном случају“ представља Цветковићев искорак ка надреализму и парадоксу (Опачић 2018: 33).

Његови лирски јунаци одрастају уз градску буку, аутомобиле, трамваје, телефоне („Искрено дете“ се јавља на телефон). Јунаци Цветковићевих песама живе грађански живот: родитељи иду на балове („Целе зиме моја мама / У балским је хаљинама“ – „Хаљина за бал“) и у позоришта, баке и деке шетају се по Калемегдану а лети се породично иде на море, одакле се шаљу разгледнице („Писмо с мора“). Деца из грађанских породица често живе са кућним помоћницама, посматрају излоге са играчкама, свирају

⁶ Ту је и дечја перспектива лирског субјекта и мотив разговора детета са луткама пред полазак у школу (Бранино „Мила моја луткице“ непосредно се везује за Змајево „Лутко моја, лучице“ у песми „Нова радост“).

виолину, клавир, возе бицикле („точкове“), тротинете („Брза возња“). Чести су мотиви дечје игре настале на „прављењу“ воза („Мали возовођа“), авиона („Наш аероплан“), трамваја („Охо-хо! Шта је то? / Да л’ је трамвај ил’ је сто?“ – „Шта су деца измислила“). Приметна је и родна подела активности, али само донекле, пошто су браћа и сестре често приказани у заједничкој игри (на пример, кад праве „Представу у празној шупи“ у песми „Позориште“). Девојчице играју балет („На дечјој представи“), дечаци фудбал („Кад у лету лопта зађе, свашта може да је снађе“)⁷, бокс („Први час из песничења“, „Клипан и шврћа“), иду у „лов“ (циклус стрип-песама „Ловац Ћира“), у циркус (дечак „У циркусу зверке гледа“ и ослобађа медведа из кавеза – „Из ловџије Ћире сто ђавола вире“). Играју се у кући и ван ње, на улици, у дворишту, на реци и у природи. Њихов радијус кретања знатно је шири и слободнији од Змајевих јунака (везаних за простор куће, двориште, школу / занат и цркву).

Цветковић је унео пулс епохе у своје текстове, чиме је отворио пут и савременим писцима. Деца из поезије Бране Цветковића упозната су са популарном културом, филмским јунацима и јунацима цртаног филма и стрипа, на исти начин као што у поезију за децу друге половине века (довољно је погледати поезију Душана Радовића, Љубивоја Ршумовића и других) долази до уплива телевизијских, филмских и свих других референци популарне (вестерн, и шире, холивудске) културе. (Професионална Цветковићева везаност за позориште и глуму видљива је и у загонетки посвећеној – глумцу: „[Некад сам млад и чио]“ посвећеној разноврсним улогама које глумци играју, и реакцијама публике – Цветковић 2023: 428.) Популарност филма и опчињеност овдашње публике сјајем Холивуда почиње управо у међуратном периоду, а рефлектује се у Браниним стрип-песмама. Реферишући на холивудску звезду међуратних вестерн филмова Тома Микса Брана 1940. обликује серијал о каубоју Боји, дечаку који опонаша каубојске вештине („Није Том Микс, него Боја изиграва каубоја“; „Опет исти Боја подражава каубоја“). Обучен као каубој, он ласом покушава да улови мачку, односно да обузда коња. Наравно, све је шаљива игра, која се завршава не само неуспехом, већ и подсмехом мачке која га „дира, чика: / ‘За биоскоп нова слика’“ (в. такође Пејчић 2024: 351).

Цветковићево интермедијално стваралаштво, његове стрип-песме и остали ликовни радови јављају се на самим почецима његовог стварања, још током студија у Минхену, када за *Ласџу* шаље своје прве стрип-песме. Пејчић указује на видљиви утицај песника, илустратора и зачетника стрипа из 19. века Вилхелма Буша, широко познатог по стрипу *Макс и Мориц* (*Max & Moritz* – Пејчић 2024: 340) са чијим радом се Цветковић

⁷ Популарност фудбала у међуратном периоду огледа се и у песмама за децу у којима су јунаци новог доба фудбалери. Често их пише Андра Франичевић.

уознао у Немачкој. С друге стране, треба имати у виду зачетке стрипа на овим просторима: прве протострипове правио је Ј. Ј. Змај и пре *Невена*, у шаљивом листу *Камила* 1873, па у *Сшармалом* 1878. (Ивков 1995). Обим рада нам не допушта да се детаљније бавимо илустраторским и стрип-умећем Бране Цветковића. Као школовани ликовни уметник он има изграђен ликовни рукопис који се лако препознаје (у *Полиџици за децу* има више илустратора, међу којима су и творац заглавља Владимир И. Жедрински и Ђорђе П. Лобачев – в. Богуновић 2019: 170–171; 288–289).

Поред академски перфектно урађених цртежа-илустрација, брижљиво дотеране шрафуре са наглашеним односима светла и сенке (тамне гаме а лаке расветљености) тридесетих година окреће се експресивном начину ликовног изражавања и стилизацији форме (Лакићевић Павићевић 1994: 43).

Прву половину прошлог века обележава настанак Београдске школе стрипа, чији су представници Ђорђе Лобачев, Никола Навојев, Константин Кузњецов, Иван Шеншин и др. (Ивков 1995; Лобачев 1997). Двадесетих година 20. века створени су и Дизнијеви јунаци (Мики Маус, Шиља, Паја Патак и други). У јануару 1935. Мика Миш се приказује у биоскопу „Колосеум“ (Драгинчић, Зупан 1986). Стрипови исте године постају редовни прилози *Полиџике за децу* (нешто касније оснивају се и специјализовани стрип часописи: *Весели четвртак* /1932/, са Шеншиновим „Доживљајима Мике Миша“, *Мика Миш* /1936/, *Полиџикин забавник* /1939/). Долази до уплива стрип-маније и у Цветковићеву поезију, па тако настаје песма „Цвејин сан“ (1939) у којој дечак сања Дизнијеве јунаке: „Куцов Плутон, црно пиле / И шарено прасе. // И још, поред Мике Миша, / Паја Патак луди / Па не може смех да стиша / Док се не пробуди“ а песму прати илустрација са Миком Мишем, Плутоном и Пајом Патком изнад дечакове главе на јастуку. Све наведено показује како је Цветковић у своје стварање за децу укључивао актуелне дечје преокупације.

Доживљај града подразумева и реакцију на урбанизацију, карактеристичну за модерну поезију друге половине века: доживљај стешњености, ужурбаности, свест о загађењу (смогу, гаражи) и чежњу за природом и пространством. Тиме се непосредно најављује поезија Драгана Лукића, Милована Данојлића, Радета Обреновића, Владе Стојиљковића, Драгомира Ђорђевића.

Опозиција два начина живота у песми „Варошанче и сељаче“ поставља се из угла оног ко живи у граду: „У вароши лето врело, / Сваког дана ваздух тежи“. Самеравање дечака из града и са села почиње надменошћу градског дечака који се хвали играчкама, али његово хвалисање ефикасно прекида дете са села: „Играчке су моје живе, / А твоје су све од крпа!... / Варошанче набра чело – / Свега има – нема село...“ У песми „Кућа у великом граду“ сеоски дечак Кића зиму у граду опажа критички: у граду

је снег „црн као ђаво“, пун је ђубрета, „чађи црног дима“ („У том снегу свашта има, / Али снега врло мало“). Градска деца немају довољно слободног простора да могу да пуштају змајеве („Није ала пропала“): „То је дечја жеља жива / У великом граду. / Ал' град нема поља, њива, / Па спречава и окива / Летећу параду. // А у селу деца смире / И жељу и наду, / [...] Па се ала и змај шире / Кô никад у граду“ (1940).

Деџе као траћанин свеџа. – Деца у Браниној поезији имају знатно проширену свест у односу на Змајеве јунаке из варошких дворишта: она знају да постоје други континенти, људи других раса и боја коже, егзотична флора и фауна. У штампи међуратног доба извештава се о другим континентима и народима, о Црнцима, Абисинцима, Ескимима, Индијанцима. Период авангарде био је карактеристичан по окретању од традиционалне културе ка оној „изворној“, аутентичној, по „трагању за 'природним' људима“, „па су чести мотиви бекства у природу / егзотичне пределе и контакти са урођеницима“ (Опачић 2019: 189).⁸ У исто време када се у *Полиџици за децу* објављују Вучова *Пушовања и аванџуре храброг Коче* који лети авионом, упознаје Европу, афричка племена, људождере, бори се са крокодилем, слуша домородачки језик, Цветковић објављује циклус стрип-песама *Дечје слике из Африке*, па стрип-песме „Крађе у Сахари и ноћни стражари“ (полицајци хватају крадљивца камила). Његове песме (и стрип-песме) смештају се у Сахару и жарке афричке пределе, ликови су егзотичне животиње (слонови, лавови, мајмуни, камиле, пантери, нојеви и сл.): „Кад слон тражи што за људе важи“, „Слону шкоди што мајмуну годи“ „Мајмунова шала“, „Може и то“ (мајмун и пантери), „Плашљиви јунаци“ (стрип-песма о слону, лаву и ловцу у Сахари), „Ко је ово“ (лав). Јунаци Браниних песама досежу егзотичне пределе у машти, у сновима или опонашањем кроз игру.

Цветковић је на трагу Вучовог надреализма и фантазмагорије: сновидовно путовање у егзотичне, удаљене просторе и авантуристички дух младог јунака у песми „Сан малог гимназисте“ умногоме кореспондира са Вучовим *Пушовањем и аванџурама храброг Коче* (Опачић 2018: 33).

Деца се играју да су на Северном полу („Ледено море у соби“), гимназијалац сања да лети изнад Северног пола па невољно атерира на лед („Северни пол. Сан малог гимназисте“). У „Сну малог Мила“ дечак сања Африку, јаше ноја а лава неустрашиво гађа стрелом („И тако је, из тог става, / Престравио чак и лава!... / Ал' у сну му оста слава“). Уз јасну ограду и свест да је натегнуто поредити Цветковићевог лава са Радовићевим

⁸ Током 30-их Михаило Петровић Алас обилази свет као члан научних експедиција, и пише о Ескимима, пиратима и гусарима, тропским острвима, Северном полу (в. Опачић 2011).

цртежом лава који је Брана избрисао (парадигмом модерне дечје песме), извесна сродност ипак постоји у сусретима дечје свести са застрашујућом животињом: лав почива на дечјој машти (у сну или на јави), јунаци се суочавају са страхом и надвладавају га (Миле се буди срећан због своје ловачке победе а Брана лава брише гумицом). У равни хипотезе, Бранин лав могао је остати у дечјем искуству модерног песника. Својим егзотичним мотивима Цветковић је на истој линији као и међуратни авангардисти, и његово певање и цртање, баш као и Вучова сновидовна путовања, најјављују експанзију интересовања за удаљене културе, расе и континенте у поезији педесетих и шездесетих година, коју смо одредили као социјалистички „егзотизам“ (Опачић 2019: 190–196). У озрачју културне политике СФРЈ и покрета несврстаних, егзотични крајолици, дрвеће, животињски свет били су изразито фреквентни у поезији, а дечји листови и часописи испуњени репортажама, занимљивостима, па и писмима деце из удаљених крајева света.

Побуњено дете. – И поред тога што песме често садрже критику непожељног понашања (која се исказује самим насловом, непосредним саветом или кроз разрешење песничке ситуације), у Цветковићевој поезији доминира фигура несташног детета које је увек спремно на шалу и несташлук. Као дете, Цветковић је био изразито немиран, сваки тренутак користио је за „ситне дечје подвале“, било да је реч о „пролазницима, сељацима на пијаци или својим друговима“ (Пејчић 2024: 28). Због тога је једном приликом кажњен „петодневним затвором од стране професорског савета“ (Аноним 1909в, према Пејчић 2024: 29).

Љубав према деци подразумевала је разумевање дечје природе, драганости, живог духа и несташлука. Разумео је децу говорећи:

[К]ад би могли да останемо увек деца, то би најлепше било. И кад бих могао да се вратим у те ваше године да опет будем дете, радовао бих се баш као дете (Цветковић 2023: 477).

Најкарактеристичнији у том погледу јесте циклус од осамнаест стрип-песама „Сека Сока и њен бата, штеточине од заната, нису мирне ни по сата“ са фигуром *enfant terribles*, немогуће деце увек спремне на зврчке („Брат и сестра – зло и горе, / Увек неку штету створе“). Упркос томе што из авантуре у авантуру бивају кажњени (било да их одрасли улове у несташлуку или да сами себи науде), не можемо се отети утиску да је аутор посвећен дечјој слободи, превазилажењу граница, креативном хаосу произашлом из њихове експлозивне енергије, те читалац једва чека наставак како би сазнао која им је нова идеја пала на ум, и на који начин ће је реализовати. Сока и њен брат играју игру надмудривања са одраслима, подузимајући своје подухвате с узбуђењем због огрешења о правила. Они се не кају, осим због тога што су их уловили и казнили

(„Кад приведу шалу крају, / Нит се стиде нит се кају, / Али казну не чекају!“) (певање и покреће жеља за кршењем нормe). Њихови несташлуци одвијају се и у кућном простору и изван њега, на улици, у граду, у комшилуку, на реци, подразумевају савезништво, заједничку акцију, а понекад и међусобне обрачуне.⁹ Тренутак у којем „кроз прозор беже“ важан је симболички, као излаз из постављених оквира, ослобађање. Како би то деценијама касније рекао Ршумовић: „Само да се склоне / У ватру у воду / Али ван оквира / У неку слободу“ („Бегунци од куће“). (И не само у поезији да је тако: и Ђопићеви *орлови* после батина које добију од учитеља, искакањем проз прозор учионице легитимишу се као чланови вршњачке дружине.)

Фигура побуњеног детета на велика врата књижевности за децу улази кроз ликове Вучових *Петлића*. У другој половини века, пак, фигура побуњеног детета постаје важна и честа, од Драгана Лукића, Ршумовића, Рајка Петрова Нога до Драгомира Ђорђевића, Владе Андрића и других. Дакле, Сока и њен брат можда јесу донекле осмишљени на трагу Змајевог Пура Моце, али су далеко превазишли почетну замисао, настављајући оно што у траговима постоји одувек у певању за децу, и што се у пуној мери реализовало у поезији друге половине 20. и у 21. веку (в. Опачић 2018).

Цветковић уме и да нас шокира радикалним мотивима. У стрип-песми „Наопако ради, косе накаради“ описује се мали Божа који воли да се пресвлачи у мајчине хаљине: „Малог Божу жеља вуче / Да покуша да обуче / Што са себе мама свуче“. Да нема остатка песме рекли бисмо да је реч о сасвим типичној дечјој игри прерушавања или имитирања одраслих. Међутим, пас који оштро, са страхом и прекором, реагује на Божу у мајчиним хаљинама и бунди, па и скривени коментари лирског субјекта (Пас се „озбиљно јежи“, режи јер „не трпи зло у кући“) откривају да је ипак реч о тамној, недопуштеној страни дечакове личности, која се хитро санкционише. У дечаку преобученом у женске хаљине пас види другу, непознату особу, и осећа да нешто није у реду: „Док за шалом Божа тежи, / Озбиљно се куцов јежи, / На незнаног госта режи! // [...] Пас не трпи зло у кући, / Крзно зграби узмичући, / Те се мали Божа прући!“). Тиме Божа постаје први случај дечака из поезије за децу који жели да носи женску одећу.

⁹ Списак несташлука заиста је богат: Сока и брат гурају ракете у штедњак и праве ватромет, навлаче рукавицу пловки на главу па она упада у канту с бојом, покушавају да возе ауто и слупају га, ушивају дедину одећу па се он мучи да је обуче, покушавају да плове на чаршавима па се замало удаве, секу столицу како би тетка пропала, стављају маске и крију се у ћилим окачен за трешење, како би уплашили сусетку, обарају пецароша у реку, а кад је лоше време, фотељу претварају у кола, и вуку је канапом.

Социјални мотиви

Млади јунаци су видно социјално стратификовани: пева се о деци из виших, средњих и маргиналних социјалних слојева. Не само што им се разликују животи (школа / занат), разликују им се чак и лутке: неки имају праве, раскошне а други крпене, или од сламе. Деци није јасна дубока социјална разлика („Радозналко“) али она одређује њихов живот. Свесни породичне ситуације, неки покушавају да помогну, као „Мали радник“ који продаје новине да помогне нани: „Његова се нана пати, / По кућама служи / Па га није могла дати / Да школу продужи. // И он тежак живот схвати, / Кô сви сиротани“. Сиромаштво није изузетак, већ пре правило: помало налик Змају, и Цветковић позива на емпатију и разумевање, апелује на пружање помоћи. Међутим, треба имати на уму и да социјална критика и судбине сиромашне деце увезују певање Бране Цветковића и Вуча, критичног према друштвеном систему и експлоатацији деце радника. У Вучовим међуратним делима деца се буне против неправедног друштвеног уређења у којем су експлоатисани, а девојчице из финих породица што су учене покорности. Иако Цветковић често указује на социјалне проблеме, сиромаштво, судбину радничке класе, он те мотиве обликује као врсту горке опомене, а не као позив на побуну. После рударске несреће у којој је погинуло 136 рудара у Какњу, 1934, иза које је остало седам стотина сирочади, Цветковић пише песму „Помозите!“ у којој апелује на солидарност: „Кад смо ону жалост чули, / „Рудари су изгинули / У дну окна угљеног! / Тог је дана / Мала Јана / Остала без оца свог [...]. / И рударска деца многа / Ојађена и убога [...]. / Ал' и њима кô и Јани, / Тата никад неће доћи!“

Певање о друштвеним трагедијама, о сиромаштву, социјалној неједнакости, о деци у рату, најочигледније је у годинама пред Други светски рат. У певање се, различитим поступцима, укључује свест о рату, страдању, потреби за одбраном завичаја, али и о опасности оружја. О малом Абисинцу у песми која настаје поводом Мусолинијевог покретања италијанско-абисинског рата 1935–1936. („Абисинче“) каже се: „Мрзе оне што им прете, / Мрзе душом целом“. Фигура наоружаног детета-ратника сасвим је супротна Змајевој слици детињства. Потресна а живописна илустрација приказује буцмастог дечачића голе коже, са повезом преко бедара, који држи лук виши од њега, тоболац на леђима и стрелу спремну да је употреби. Дете је растом мање од оружја али свесно да „завичај од њих тражи“ да се укључе у борбу. Чилост и храброст буцмастог дечачића се похваљује као природна за народ који воли и чува своју слободу, али његов раст и израз лица сведоче да можда и није до краја свестан шта његова улога подразумева.¹⁰ Сродна

¹⁰ Алузија на Шпански грађански рат постоји у песми из 1940. „Певач сваки од тог пати, за музику све ће дати“ о потреби за песмом шпанског народа. Иако је песма духовита и у њој нема ни помена о рату, већ, напротив, о песми, ово је једини пут

томе је песма „Сусрет“, из 1935, у којој један пред другим стоје ратни инвалид и дечак који се игра рата. Мали Ника, који носи шлем од хартије и дрвени мач, сусреће инвалида без ноге, чиме је начињен оштри контраст невине дечје игре и ратне збиље. Дете се обраћа инвалиду са знатижељом, а овај је частан човек који је свесно поднео жртву („Е, јуначе мали, / Ја сам дао ногу једну, / Други све су дали!“). Језовити утисак подупире именовање дечака и старца као ратника „бившег и будућег“. Оно није хипотетичко, већ суочава читаоца са извесном будућношћу детета које ће бити жртвовано у неком будућем сукобу, у свету који клизи у нове погроме.

Уочи самог почетка рата Цветковић у певање за најмлађе уноси тмурна предвиђања о ономе што неумитно долази. Нова 1941. година доноси зебњу и страх: „Бројеви из светског рата, / Други ред, ал’ исти збир, / Па календар језа хвата: / Како ли је срачуната, / Да ли сада значи мир“ („Забринут календар“). Забринутост на почетку године која ће се открити као ратна, брзо се показује као оправдана. *Полишица* је у том периоду испуњена фотографијама ратних разарања, ширењем нацистичке војске по Европи, вестима о прекидима дипломатских односа међу земљама. Такви садржаји у *Полишици за децу* дају се само у повременим знацима. Последњи број, од 3. марта (1941/13), наговештава страх пред будућношћу, причом Бранка Сучевића „Залогаш хлеба“, којом се најављују године рата – и глади.

Иако брачни пар Цветковић није активно учествовао у окупационом животу, током рата Брана објављује своју последњу песму за децу, о великој несрећи у Смедереву. Експлозија немачког складишта муниције у смедеревској тврђави срушила је већи део града и изазвала погинуће великог броја људи, али о њој није било ни помена у окупационој штампи. Бојан Ђорђевић наводи како је то заправо једино спомињање експлозије – и то кроз песму за децу „Помозите браћи“ (2019: 239). То само показује како Цветковић није улепшавао ни од младих читалаца сакривао злослутне стране стварности. Песма је заснована на црном Видовдану, који треба да опомене на страдање и апелује на јединство народа у несрећи. Песма даје и шири контекст од трагедије, и указује на велики број избеглица у окупираној земљи, који су, у страху за живот, стигли преко Дрине и Саве и широм Србије („За избеглу српску браћу / Што живе у беди“). Песнички апел за хуманост у заједничкој несрећи дат је из угла девојчице која сакупља прилог за „Ђурђево Смедерево / И за сиротане“.

да Цветковић помиње Шпанце. Друштвено-историјски потреси у земљи и свету увек нађу пут до Цветковићевог певања за децу, макар као инспирација и повод.

Из свега наведеног јасно је у којој мери је Цветковић био иновативан. Слика детињства у Цветковићевој поезији битно се разликује од Змајеве. Песме су натоплене рефлексима актуелних историјских дешавања и савременог живота. Деца из Цветковићевих песама су социјално стратификована (грађанска, радничка деца и деца са села), њихови обзори обухватају свест о другим расама, културама, егзотичној флори и фауни, референце на вестерн филм, Дизнијеве јунаке, све оно што преовлађује у модерној поезији. Без обзира на форму кратког, везаног стиха, и поучну црту, Цветковићева поезија непосредно се везује за поезију друге половине века по фигури немирног или побуњеног детета, по егзотичним мотивима, чежњи за изласком из урбаног у простор природе, по ангажованим темама (апели за солидарност због актуелних несрећа, слутња рата). По фактури стиха и основном тону певања Цветковић је мање радикалан од Вуча, али једнако важан за своју – и наредне епохе. Он није само песник који, уз Вуча, обезбеђује континуитет модерности, већ песник који је започео трансформисање поезије за децу. Једном речју, без Браниног лава из дечјег сна можда не би било ни Радовићевог страшног лава са цртежа.

ИЗВОРИ

- ЦВЕТКОВИЋ 1929: Бранислав Брана Цветковић. *Деца сирана. Полиџика*.
 ЦВЕТКОВИЋ 1931–1941: Бранислав Брана Цветковић. *Полиџика за децу*.
 ЦВЕТКОВИЋ 1998: Брана Цветковић (Чика Брана). *Дечји биоскоп*. Прир. Здравко Зупан и Васа Павковић. Београд: Стубови културе.
 ЦВЕТКОВИЋ 1991: Брана Цветковић (Чика Брана). *Срећни кейец. Изабране њесме и њриче*. Прир. Бранко Ранитовић. Београд: Српска књижевна задруга.
 ЦВЕТКОВИЋ 2001: Бранислав Брана Цветковић. *Песме, њриче, зајонешке*. Прир. Драган Лакићевић. Београд: Bookland.
 ЦВЕТКОВИЋ 2006: Брана Цветковић. *Представа у ѡразној шуџи: изабране њесме и њриче*. Прир. Славко Стаменић. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
 ЦВЕТКОВИЋ 2022: Брана Цветковић. *Песме. Раџорџи*. Књ. I. Изабрана дела I–VIII. Прир. Александар Пејчић. Београд: Институт за књижевност и уметност.
 ЦВЕТКОВИЋ 2023: Брана Цветковић. *Брана за децу: њесме, ѡриџовешке, драме, зајонешке, ѡоуке, црџеџи, ребуси*. Књ. V. Изабрана дела I–VIII. Прир. Александар Пејчић. Београд: Институт за књижевност и уметност.

ЛИТЕРАТУРА

- БОГУНОВИЋ 2019: Слободан Гиша Богунковић. *Људи Полиџике: лексикон сараџника (1904–1941)*. Београд: Политика.
 ВУКОВИЋ 1996: Novo Vuković. *Uvod u književnost za djecu i omladinu*. Podgorica: Unireks.
 ДРАГИНЧИЋ, Зупан 1986: Slavko Draginčić, Zdravko Zupan. *Istorija jugoslovenskog stripa I – do 1941*. Novi Sad: Forum.
 ЋОРЋЕВИЋ 2019: Бојан Ћорђевић. „Књижевност за децу у српској окупационој периодици (1941–1944)“. У: *Часоџиси за децу: јуџословенско наслеђе (1918–1991)*, зборник

- радова. Ур. Станислава Бараћ и Тијана Тропин. Београд: Институт за књижевност и уметност, 231–240.
- ИВКОВ 1995: Slobodan Ivkov. *60 godina stripa u Srbiji*, leksikon. Povodom izložbe otvorene 24. februara 1995. Subotica: Galerija Likovni susret.
- ЈЕКНИЋ 1998: Драгољуб Јекнић. *Српска књижевност за децу. Историјски преглед 1*. Београд: МАК.
- ЛАКИЋЕВИЋ Павићевић 1994: Vesna Lakićević Pavićević. *Ilustrovana štampa za decu kod Srba*. Beograd: Udruženje likovnih umetnika primenjenih umetnosti i dizajnera Srbije.
- ЛОБАЧЕВ 1997: Ђорђе Лобачев. *Каг се Волга уливала у Саву. Мој животињи роман*. Београд: Просвета.
- ЉУШТАНОВИЋ 2015: Јован Љуштановић. „Интервју с Бором Ћосићем: У озбиљним књигама је много детињастог – у дечјој лектури нечувено много озбиљног“. *Детињство* (Нови Сад), ХЛI, бр. 4/, 86–88.
- ОПАЧИЋ 2011: Зорана Опачић. *Наивна свесћ и фикција*. Нови Сад: Змајево дечје игре.
- ОПАЧИЋ 2018: Зорана Опачић. „Два и по века српске књижевности за децу и младе“. *Антологија књижевности за децу*. Том 1. Поезија, лирско-епска дела. Нови Сад: Издавачки центар Матице српске.
- ОПАЧИЋ 2019: Зорана Опачић. „Књижевност и идеологија у периодици за децу Краљевине Југославије (*Полишика за децу и Југословенче*)“. У: *Часописи за децу: југословенско наслеђе (1918–1991)*, зборник радова. Ур. Станислава Бараћ и Тијана Тропин. Београд: Институт за књижевност и уметност, 49–72.
- ПАВКОВИЋ 1992: Васа Павковић. „Брана Цветковић / Чика Брана: 'Срећни кепец'“. *Свеске* (Панчево), бр. 14, 192.
- ПАНИЋ Мараш 2015: Јелена Панић Мараш. „'Манифест дечје поезије чуда' – Бора Ћосић и *Дечја поезија српска*“. *Детињство* (Нови Сад), ХЛI, бр. 2, лето, 18–28.
- ПЕЈЧИЋ 2022: Александар Пејчић. „О издању Изабраних дела Бране Цветковића“. У: Брана Цветковић. *Песме. Райорши*. Књ. I. Изабрана дела I–VIII. Прир. Александар Пејчић. Београд: Институт за књижевност и уметност, 21–34.
- ПЕЈЧИЋ 2024: Александар Пејчић. *Књижевно дело Бране Цветковића*. Београд: Институт за књижевност и уметност.
- ПЕТРОВИЋ 2001: Тихомир Петровић. *Историја српске књижевности за децу*. Врање: Учитељски факултет.
- РАДОВИЋ 1969: Душан Радовић. „Привиди и симболи. О појму модерно у литератури за децу“. У: *Трајом дечје песме*, зборник радова. Нови Сад: Културни центар – Змајево дечје игре, 119–124.
- РАДОВИЋ 1984: Душан Радовић. *Антологија српске поезије за децу*. Београд: Српска књижевна задруга.
- РАДОВИЋ 2006: Душан Радовић. *Баш свашта*. Прир. Мирослав Максимовић. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- ЋОСИЋ 1965: Бора Ћосић. *Дечја поезија српска*. Нови Сад: Матица српска.
- ХАМОВИЋ 2015: Валентина Хамовић. „Брана Цветковић – скрајнути класик међуратне књижевности за децу“. *Детињство* (Нови Сад), бр. 2/, 54–62.
- ХАМОВИЋ 2019: Валентина Хамовић. „*Полишикин* додаток за децу (1929–1941)“. У: *Часописи за децу: југословенско наслеђе (1918–1991)*. Ур. Станислава Бараћ и Тијана Тропин. Београд: Институт за књижевност и уметност, 135–150.
- ЦУЦИЋ 1951: Сима Цуцић. *Из дечје књижевности. Осврћи и чланци*. Нови Сад: Матица српска.

Zorana Z. Opačić

THE UNRECOGNIZED MODERNITY OF BRANISLAV
BRANA CVETKOVIĆ'S CHILDREN'S POETRY

Summary

The paper examines the innovativeness of Branislav Cvetković's poetry and comic children's poetry. We begin the research by pointing out the possible causes of Cvetković's long-lasting status as an epigone (which begins with Simo Cucić's value assessment). Before determining the aspects of modernity, it is necessary to point out the influence of Jovan Jovanović Zmaj's work on Cvetković. Next, we point out numerous aspects of modernity in Branislav Cvetković's poetry. The image of childhood in Cvetković's poetry differs significantly from J. J. Zmaj's. The poems are saturated with reflexes of current historical events and contemporary life. The children are socially stratified (bourgeois, working-class children and children from the countryside), their views include awareness of technological achievements (aviation), other races, cultures, exotic flora and fauna, references to Western films, Disney heroes. Regardless of the form of short, connected verse and the instructive line, Cvetković's poetry is directly linked to the poetry of the second half of the century through the figure of a restless or rebellious child, through longing to leave the urban and into the space of nature, through engaged themes. In terms of his verse texture and singing tone, Cvetković is less radical than Aleksandar Vučo, but equally important for his and subsequent eras. We conclude that Cvetković ensures the continuity of modernity in children's poetry and, together with Vučo (but in a different way), influences its transformation.

Keywords: children's poetry, comic poems, bourgeois/working-class child, the figure of a restless child, the aspects of modernity, exotic motifs, a film, cartoon, social engagement

**БРАНА ЦВЕТКОВИЋ
У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ И КУЛТУРИ**

Издавач

Институт за књижевност и уметност
Београд, Краља Милана 2
www.ikum.org.rs

За издавача
Др Бојан Јовић

Лектура и коректура
Грозда Пејчић

Превод резимеа на енглески језик
Др Марија Терзић

Индекс имена
Др Миломир Гавриловић
Мср Стеван Јовићевић

Ликовно-графичка ојрема
Драган Тадировић

Штампа
„Birograf comp doo“, Београд

Тираж
150

ISBN 978-86-7095-356-7

CIP – Каталогизација у публикацији Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41.09 Цветковић Б.(082)
821.163.41:929 Цветковић Б.(082)
821.163.41.09"18/19"(082)

БРАНА Цветковић у српској књижевности и култури : зборник радова / уредници Александар Пејчић, Ана Козић. - Београд : Институт за књижевност и уметност, 2025 (Београд : Birograf comp). - 399 стр. : илустр. ; 24 см. - (Серија Културни оквири српске књижевности ; књ. 7)

"Зборник 'Брана Цветковић у српској књижевности и култури', проистекао из научног скупа одржаног 18. и 19. новембра 2024. у Институту за књижевност и уметност ..." --> Реч уредника. - Тираж 150. - Стр. 7-10: Реч уредника / Александар Пејчић. - Стр. 11-14: Реч уреднице / Ана Козић. - Стр. 15-16: Уводна реч, поводом Бране Цветковића / Драган Хамовић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Summaries ; Zusammenfassung. - Регистри.

ISBN 978-86-7095-356-7

1. Пејчић, Александар, 1976- [уредник] [аутор додатног текста]
  2. Козић, Ана, 1992- [уредник] [аутор додатног текста]
- а) Цветковић, Брана (1875-1942) - Зборници
б) Српска књижевност - 19в-20в - Зборници

COBISS.SR-ID 170691337